



ABDURAHMON JOMIY TA'LIM VA TARBIYA HAQIDA

Raximova Madina*University of management and future technologies*

Annotatsiya: Ushbu mustaqil ish buyuk mutafakkir Abdurahmon Jomiyning ta'lim va tarbiya haqidagi qarashlarini o'rganishga bag'ishlanadi. Jomiy ilmni inson kamolotining asosiy mezonini deb bilib, tarbiyani esa ruhiy poklanish va axloqiy yetuklikka erishish yo'li sifatida talqin qiladi. Asarda uning "Bahoriston", "Haft avrang" va boshqa pedagogik mazmundagi asarlari tahlil qilinib, ularda aks etgan ustoz-shogird odobi, ilmning amal bilan uyg'unligi, axloqiy fazilatlar va nafsni tarbiyalash tamoyillari yoritiladi. Shuningdek, Jomiyning ma'naviy merosi bugungi ta'lim jarayonidagi ahamiyati, yosh avlodni komil inson qilib tarbiyalashdagi o'rni ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Abdurahmon Jomiy, ta'lim, tarbiya, ilm-ma'rifat, axloq, nafs pokligi, ustoz-shogird an'anasi, ma'naviy kamolot, tasavvuf, "Bahoriston", "Haft avrang", pedagogik qarashlar, axloqiy tarbiya, ilm va amal birligi.

Аннотация: В данной работе раскрываются взгляды Абдуррахмана Джамии на образование и воспитание. Мыслитель считал, что знание является основой совершенствования человека, а воспитание — путём нравственного очищения. В его произведениях важное место занимают единство знаний и практики, уважение к учителю и духовное воспитание личности. Педагогическое наследие Джамии сохраняет актуальность и в современном образовательном процессе.

Ключевые слова: Абдуррахман Джамии, образование, воспитание, наука, нравственность, учитель-ученик, духовность.

Annotation: This paper explores Abdurahman Jami's views on education and upbringing. The scholar considered knowledge as the foundation of human perfection and upbringing as the path to moral purification. His works emphasize



the unity of knowledge and practice, respect for the teacher, and the spiritual development of the individual. Jami's pedagogical heritage remains relevant in contemporary educational processes.

Keywords: *Abdurahman Jami, education, upbringing, knowledge, ethics, teacher–student relationship, spirituality.*

KIRISH

Sharq renessansi va temuriylar davrining yirik mutafakkiri Abdurahmon Jomiy (1414–1492) nafaqat lirika va tasavvuf adabiyotining sohibi, balki ta'lim-tarbiya masalalariga bag'ishlangan chuqur pedagogik qarashlari bilan ham alohida e'tibor qozongan. Uning “Bahoriston”, “Haft avrang”, “Nafahot ul-uns”, “Tuhfat ul-ahror”, “Subhat ul-abror” kabi asarlari nafaqat badiiy meros, balki Sharq axloq falsafasining yuksak namunasi hisoblanadi. Mutafakkirning ta'lim, axloq, ma'naviy kamolot, ustoz-shogird odobi borasidagi qarashlari bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab kelmoqda. Jomiy fikriga ko'ra, ta'lim – insonni jaholatdan najotga, nurga yetaklovchi yo'ldir, tarbiya esa – inson ruhini, xulqini, ma'naviyatini kamolotga olib boruvchi jarayondir. Shu bois u ilm bilan odobni bir-biridan ajratmay o'rgatadi.

1. Abdurahmon Jomiy qarashlarida ilm-ma'rifatning o'rni.

Ilm – inson kamolotining asosiy mezonidir. Jomiy ilmni insonning eng katta boyligi deb biladi. Uning ta'kidlashicha ilm odamni jaholat zulmatidan chiqaradi, ilm nafaqat dunyoviy, balki ruhiy najot vositasidir, ilm amalsiz bo'lsa, yog'siz chiroq kabidir. U shogirdlarni ilm izlashdan to'xtamaslikka, kitob o'qishga, ustozlar bilan suhbatda bo'lishga undaydi. “Bahoriston”da ilmning shon-shuhratini ko'taruvchi ko'plab hikoyatlar berilgan bo'lib, ularda ilmga muhabbat eng ulug' fazilat sifatida talqin etiladi.

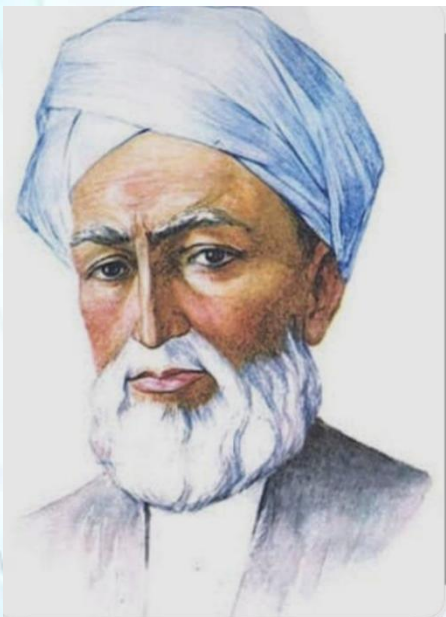
Ilmning amal bilan uyg'unligi Jomiy ilmning asosiy fazilati – uni amaliy hayotga tatbiq eta bilishdir, deya ta'kidlaydi. Uning fikricha: ilm amal bilan ziynatlanmasa, foyda bermaydiamal qilinmagan bilim – jarangsiz misollik

oltindek;haqiqatga eltuvchi yo‘l – bilimni yaxshi niyat bilan qo‘llashdir. Bu qarash bugungi pedagogikaning “bilim – ko‘nikma – malaka” tamoyiliga juda yaqin.

2. Tarbiya haqidagi g'oyalari: axloqiy komillik va nafsni poklash.

Axloq – tarbiyaning markazi Jomiy tarbiyaning asosini axloqiy poklik va kamolot deb hisoblaydi. U insonning tashqi ko‘rinishi emas, balki ichki olami, niyatlari, so‘zlari va amallarini tarbiyalashni ustun qo‘yadi. Mutafakkirning fikricha yaxshi xulq – mo‘minning ziynati; sodda, halol, rostgo‘y bo‘lish – tarbiyaning poydevori; yomon xulqlar (kibr, hasad, yolg‘on, ta‘ma) insonni ma‘nan yemiradi.

Nafsni tarbiyalash – ruhiy poklanish yo‘li Tasavvuf vakili bo‘lgan Jomiy tarbiyani faqat tashqi qoidalar bilan emas, balki nafsni jilovlash, ruhni poklash, yaxshi niyat bilan yashash orqali amalgaoshirishni uqtiradi. Uning fikricha, inson o‘zini tarbiyalamas ekan ustoz undagan ilm samara bermaydi qalbda poklik bo‘lmasa, tarbiya yetuk bo‘lmaydi tarbiya butun umr davom etadigan jarayondir. Uning tasavvufiy g‘oyalari “Haft avrang” dostonida keng yoritilgan.



3. Abdurahmon Jomiy va ustoz-shogird an'anasi.

Ustozning o‘rni Jomiy fikricha, haqiqiy ustoz faqat ilm o‘rgatuvchi emas, balki odob namunasi bo‘lishi kerak shogirdning qalbini ham, aqlini ham tarbiyalaydi mehribon, ammo talabchan bo‘ladi. Ustozning odobi – tarbiya samaradorligining asosiy sharti sifatida ko‘rsatiladi.



Shogird odobi Jomiy shogirdning quyidagi fazilatlarini eng muhim deb biladi ustozga hurmat; diqqat bilan tinglash o'rganganini o'z hayotida qo'llash; sabr-toqatli bo'lish kibr va manmanlikdan uzoq turish. Bu qarashlar Sharqning qadimiy "adab" maktabi an'anasining davomidir.

4. Jomiyning pedagogik merosi va uning zamonaviy ahamiyati.

Asarlaridagi tarbiyaviy pand-nasihatlar "Bahoriston"dagi hikoyatlar orqali Jomiy halollik, saxiylik, rostlik, diyonat kabi xislatlarni targ'ib qiladi ilm ahlining qadri balandligini asoslaydi kattalarga hurmat, kichiklarga mehr ko'rsatishni undaydi insonparvarlikni eng oliy fazilat sifatida talqin etadi.

Mutafakkir g'oyalarining hozirgi davrdagi ahamiyati Bugungi kunda Jomiyning tarbiyaviy qarashlari ma'naviy kamolotni shakllantirish yoshlarni vatanparvar, ma'rifatli qilish ta'lim jarayonida ustoz-shogird hurmatini mustahkamlash sog'lom ijtimoiy muhit yaratishda muhim o'rin tutadi. Jomiyning g'oyalari zamonaviy pedagogika, ma'naviyatshunoslik va axloqshunoslik fanlarida dolzarb mavzu bo'lib qolmoqda.

Xulosa;

Abdurahmon Jomiy ta'lim va tarbiya borasida o'z davri uchun ham, keyingi asrlar uchun ham beqiyos ma'naviy meros qoldirgan mutafakkir hisoblanadi. Uning qarashlarida inson kamoloti, axloqiy poklik, ilmga muhabbat va ustoz-shogird munosabatiga sadoqat asosiy o'rin egallaydi. Jomiyga ko'ra, haqiqiy ta'lim faqat kitob o'qish bilan cheklanmaydi, balki insonning qalbini tarbiyalash, uni komil inson sifatida shakllantirishni ham talab qiladi.

Bugungi kunda ham Jomiy asarlarida ilgari surilgan g'oyalar dolzarbligini yo'qotmagan. Ilmni izlashda davomiylik, odob-axloqni ustuvor qo'yish, insonlarga mehr-oqibat bilan munosabatda bo'lish kabi tamoyillar zamonaviy ta'lim tizimida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois Jomiy merosi yoshlarning ma'naviy dunyosini yuksaltirish, ularda ezgu fazilatlarini shakllantirishda bebaho manba bo'lib xizmat qiladi.



Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.